

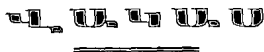
բողջութեան և որպիսութեան նկատմամբ. ուստի իրաւամբ կը հարցնէ նախ. կան էջնկայ մէջ տեղափոխուած կամ իրար խառնուած և կամ պակաս մասեր: Կ'ըսէ թէ իրմէ յառաջ եղած քննաքննները հաս- տատե՞ր են. բայց ինչն բացէն կը մերժէ, պայմանաւորելով ներկայիս մեր ձեռքն ունեցած Զմիւռնիոյ միակ զըջագրի և վե- նետիկան տպագրութեան վրայ:

1. Նախ Հ. Գալէմբեարեանի ուղղած- ներէն շատը կը ճննադատէ աննպատ- րեկբով. Միթողոսի հետ համեմատելով էջնիկի գրուածքը. դիտելու է, կ'ըսէ, որ ծառայական կերպով հետեւած է, այլ ազատ փոխառութիւններ ըրած է և ըստ կամս լայնած և ճորայցուցած է:

2. Նախ կը զովէ Աճառեանի և Միա- բանի կատարած ուսումնասիրութիւնն, առանց համամիտ լինելու անոնց հանած հետեւութեանց, հաստատելով որ թէ՛ ձե- ազգրի և թէ՛ վենետիկան տպագրութեան մէջ կտորներ տեղափոխելու հարկ չկայ. էջնիկ ինքնուրոյն աճով օգտուեր է ազ- րիւններէից և բազմիցս զանգուածներ առ- նելով կցեր է իրարու հետ շատ վարպետ աշխատութեամբ, որով ապացուցանելու ձեռնարկներ արած ժամանակ, անոնց տրա- մարանապէս իրենց տեղը կը գտնուին. եթէ պակսին ուրեք ուրեք կանոնաւոր զօդաւորութիւնքն, բայց սա պատճառ մը չէ ենթադրելու տեղէ տեղ փոխադրութիւն մը: Պր. Աճառեանն անշուշտ իւր դատը պիտի վերսկսի պաշտպանել, ապա մեզ ներքի պիտի ըլլայ երկու ախոյեաններու զրահան փաստերն համեմատութեան զնել. որունը աւելի զօրաւոր եղաւ՝ իրաւունքն անոր է. այս յայտնի է:

Իսկ Հ. Գալէմբեարեանի հետ ընդհան- րապէս համամիտ է, որ էջնկայ երկա- սիրութիւնը ամբողջապէս և առանց ակ- նառու սխալներու, բաց ի պատահական փոքր բաներէ, որ չի փնտրի Յաղագս Առաքելոյ լատագրովականին, եզակիան կեր- պով անաղարտ վիճակի մէջ հասած է ձեռքերնիս:

Հ. Գ. ՆԱԶԱԿԵՏԵԱՆ

Պահանայից պատարագի զգեստին մի մասը կը կազմէ վականը, զոր կը կոչէ Հայկազեան բառարան՝ Ուսանոց եկեղե- ցական, լանջանոց, թիկնոց, ըստ երբա- յեցւոց՝ եփուտ, որ հին աստն քահանա- յապետին եմիփորոնի տեղ կը բռնէր, իսկ հիմա քահանայի պարանոցի ծածկոյթն է, որ կը միացնէ սաղաւարտը կամ թագը շուրջառին հետ: Չունինք քահանայական զգեստի մասիս վրայ աղօթք, ինչ որ ունինք առանձին միւսներուն համար. եթէ վա- կաւը համարինք լատինացւոց amitto յին համապատասխան, քահանայն սաղաւա- րին համար դրուած աղօթքը կը համարի ու- կրկնէ՝ Ս. Հերոնիմոս կը համարի ու- սանոց—վականս հին օրինաց դեւտացւոց գործածած եփուտը, որ էր զգեստ մը, որ կը պատէր ուսը և լանջը մինչև ցօտին, առանց ասոր՝ զոհագրութիւն և պատ- զամխօսութիւն չէին ըներ:

Ըստ կարգադրութեան արեւմտեան եկե- ղեցւոյ՝ քահանայական վարչամակս պէտք է ըլլայ բոլրէ կամ կուսէ հիւսուած քա- ոսկուտի ձեւով, և օրհնուած՝ եպիսկոպոսէ կամ իշխանութիւն ունեցողէ մը: Սկզբնա- կան ձեւը քառակուսի կամ երկայնաձեւ էր, այնպէս որ կը ծածկէր ծոծրակը և ուսերը, Տաներորդ գարուն (925ին) ժա- մանակները՝ առաջին անգամ կը հանդիպինք — կ'ըսէ Էրմոնի (V. Ermoni) հետեւը — ոսկեհամուկ վարչամակի յիշատակու- թեան: Միտասաներորդ դարուն ճոխ վա- շամակներ ասեղնագործուած և երբեմն թանկագին ակունքներով պաճուճուած՝ ասոնք կը կոչուէին օձիք (collaria կամ colleria), որ ըստ Ռնորիայ Օթէնցիի (1125) կը. ծածկէր զլուխը, պարանոցը, ուսերը և կը հանգրիճուէր լանջաց վրայ:

1. Կ. Պուլի, Երուսաղէմի և այլ տպագիր պատա- րագատուոյց՝ ուրարին աղօթքը կը գննէ վախտին համար:

հրեանքն զայս կը կրէին շապիկին վրայէն, իսկ այժմ անկէ առաջ կը զգնեուն զայս: Արեւմտեան վարդապետը խորհրդաւոր իմաստներով կը խօսին հանդերձին վրայ, ոմանք Պահապան շրթանց կը կոչեն, և կը յարմարցնեն Սաղմոսի սա խօսքը. «Դիր, Տէր, պահապան բերանոյ իմոյ և դուռն ամուր շրթանց»... Այլը կը համարին իւր պայծառ սպիտակ գոյնին համար՝ նշանակ Մաքրութեան բարի գործերու: Ըստ Սուրբ Ագուինացոյ վարչամակս նշանակ է Զօրութեան, որով Աստուծոյ պաշտօնեայն ամրացած պիտի կատարէ աստուածային պաշտամունքը, և այլն:

Մեր եկեղեցական զգեստներուն մէջ երբ մտնէ է վակասի գործածութիւնը և այժմեան ձեւը, դեռևս վճռական և ոչ մի կարծիք հաւանական կը թուի ինձ. Լամբրոնացոյն Պատարագի մեկնիչին մէջ չեմ հանդիպած յիշատակութեան մը, ինչպէս նաև Խոսրով Անձեւացոյն մէջ: Զեռնաղբութեան զրոյց մէջ կը գտնենք, որ եպիսկոպոսը «զվականն արկանէ զուսուֆն և ասէ. Ա՛ռ թեզ զբաժարութեան ի ձեռաց Տեառն մերոյ Յիսուսի Քրիստոսի»: Երեքտասներորդ դարէն եկեղեցական զգեստիս նկատմամբ յիշատակութիւն մը չեմ յիշեր: Ս. Կիրիլի երուսաղէմացոյ կոչ. Ընձ. մէջ իմաստս «Իբրև զփեսայիս արկ զինև զվակասն», աւելի կը նշանակէ խոյր կամ թագ: Շարականի մէջ ասաջուածս «Եիսուսի քաջատրիև վակաս լանջուց սուրբ Յովնանէ»¹ կը նշանակէ աւետարանական պատմութիւնը, թէ սիրոյ աշակերտն համարձակեցաւ իւր կուսական զլուխը դնել Յիսուսի լանջաց վրայ: Ինձ

կը թուի, որ մեր հին հարքն առեր են զայս սպաս հրէական եփուտին նմանութենէն. մետասաներորդ, երկուսասներորդ դարերուն մէջ շփումն ունենալով Կիլիկեան աշխարհին արեւմտեայց հետ՝ անոնց ասեղնազորք վարչամակները տեսնելով բարեձեւեր են և եղբւր է մեր վակասին այժմեան կերպարանքը: Հին պատկերաց մէջ ժիւ դարէն առաջ չեմ գտած զգեստաւորում ճահանայից վրայ վակասի երևոյթ մը: Առ այս՝ ընթերցատէրք կրնան ի հետաքրքրութիւն դիմել և այլ հասարակաց, որոնք ունին ինչ ինչ հետազննութիւնք՝ աւելի լուրջ մանրամասնութիւններով. բայց միշտ զայս պէտք է յաւելունք, որ մաթէմատիքական ճշմարտութիւններ չէ որ մենք պիտի յուսանք, այլ հաւանական և հաւանականացոյն իրեր են, որ կը փափագինք ծանոթացնել յօժարաւոր ընթերցողաց:

Ո. Կ.

ՀԱՅ ԲԺՇԿԱԿԱՆ ԶԵՌԱԳԻՐՔ

Ս. ՂԱԶԱՐՈՒ

(Շար. տես Բազմադէպ, 1925 էջ 184)

ԽԴ.

ԴԱՐՁԵԱԼ ԲԺՇԿԱՐԱՆ ՎԱՆԱՅ

Բժշկարանի սեպականութիւն է Հ. Եսայի Վ. Տայեցիի, որ դեռ նոր նուիրած է զայն իւր Միաբանութեան Մատենադարանին, որով ես ալ բախտ ունեցայ զայն ուսումնասիրելու:

Կաշէպատ հաստ կողքերով, գեղեցիկ կազմով միջակ հաստը մ'է, ունենալով 16 հարիւրորդամեղը մեծութիւն, 10,5 հարիւրորդամեղը լայնութիւն և 4 հարիւրորդամեղը թանձրութիւն:

Թուղթը հաստ բամբակեայ է, գիրն նոսր է, սիրուն, գեղեցիկ և ընթերցելի. կը բաղկանայ 190 թերթէ և 381 էջէ:

1. Ս. Աւետարանիս համար կը գտնենք Եւսեբիոսի եկեղեցական պատմութեան մէջ (Գլ. Գլ. ԼԱ.), ճարհան Վ. Ի Թարգմանութեան համեմատ, «Գործակալ և Յովհաննէս» այն որ անկառ զանջօքն Յիսուսի, որ քաշանայն էր Աստուծոյ և ասանքը զքրիստոսի քաճառապետ, տուրքեան ի ճակատու և եղև վկայ և վարդապետ», Հին նախնիք ասորքը կերպով թարգմանեմ են զայս՝ «Յուն որ բազմալ էր ընդ ձեռամբ տեսնմ մերոյ, այն որ էր քաճառապետ և զգեցաւ էր զպոսի սրբութեան և եղև վկայ և ուսուցիչ»: